

OMJS

Magazine van Onderwijs Maak Je Samen

In deze editie

De week van ...

Fotograaf & vormgever
Mark Verlijdsdonk

Gelijke kansen door ongelijk onderwijs

Over kansen(on)gelijkheid

Digitale geletterdheid, dat is iets met computers ... toch?

Digitale geletterdheid

Zoek de uitdaging in hoogbegaafdheid

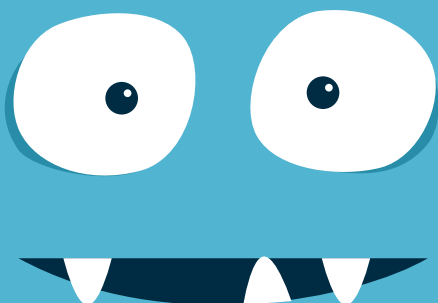
Hoogbegaafdheid

Een uitgave van

9

Editie n°9 • mei 2023

ONDERWIJS IN BEWEGING

P. 4

GESPREID LEIDERSCHAP

Waar leiders kunnen volgen en
volgers kunnen leiden

Allyl van Bommel

GESPREID LEIDERSCHAP

P. 10

DIGITALE GELETTERDHEID, DAT IS IETS MET COMPUTERS ... TOCH?

P. 22

INHOUD

3 DE BEDOELING BINNEN ELKE CONTEXT

COLUMN JOB CHRISTIANS

4 ONDERWIJS IN BEWEGING

BIZIE DE BEWEGER

6 GELIJKE KANSEN DOOR ONGELIJK ONDERWIJS

KANSENGELIJKHEID

10 GESPREID LEIDERSCHAP

LEIDEN & VOLGEN

12 VAN BUURTSCHAP NAAR BURGERSCHAP

COLUMN

13 LUISTER JE MEE?

PODCASTS VAN OMJS

14 'ALS TEAM VERANTWOORDELIJK VOOR HELE SCHOOLCARRIÈRE LEERLING'

KANSENGELIJKHEID

17 OOK GOEDEMORGEN ...

COLUMN

18 ZOEK DE UITDAGING IN HOOGBEGAAFDHEID

HOOGBEGAAFDHEID

21 DE SCHOOLLEIDER MAAKT HET MOGELIJK

COLUMN

22 DIGITALE GELETTERDHEID, DAT IS IETS MET COMPUTERS ... TOCH?

DIGITALE GELETTERDHEID

26 IN DE SPOTLIGHTS

PRODUCT EN MODEL

28 JE HEBT ME!

PRESENTATIEPOWER

30 DE WEEK VAN ...

FOTOGRAAF & VORMGEVER
MARK VERLIJSDONK

ONDERWIJS
MAAK JE
SAMEN

OMJS MAGAZINE

Een uitgave van Uitgeverij OMJS B.V.
Steenovenweg 50, 5708 HN Helmond.
0492 881157

info@onderwijsmaakjesamen.nl
www.onderwijsmaakjesamen.nl

Gedrukt op gerecycled papier.

EINDREDACTIE

Martine Creemers,
Iris Verlijdsdonk-Tabor

VORMGEVING & FOTOGRAFIE

Mark Verlijdsdonk

AANVULLENDE FOTOGRAFIE

Iris Verlijdsdonk-Tabor

REDACTIE

Patty van der Aa (The Story Of You), Brigitte Bloem (Blij dat ik schrijf),
Floortje Dekkers (Writewise).

MET SPECIALE DANK AAN

Nicole Jansen-Rozenber, Heidie van Remortele, Marjolein Ploegman,
Janine Bulk, Joyce Kuipers, Annemiek van Uffelen, Natasja de Vrind en alle
OMJS-collega's.

De bedoeling binnen elke context

Mijn zoon gaat na deze zomer naar de middelbare. Best een hele verandering. "Ik ben er ook wel aan toe hoor, pap", zei hij tegen me toen we hem net ingeschreven hadden bij zijn nieuwe school. Na vmbo-t als voorlopig advies kreeg hij vmbo-t/havo als eindadvies. Trots was hij ... dat hij op eigen kracht zijn inzet en prestaties had weten te verbeteren. Een prestatie die hij heeft kunnen realiseren binnen een context van aandacht en vertrouwen.

Vanuit mijn professionele betrokkenheid bij het onderwijs ken ik het onderwijsproces aardig. Binnen het onderwijssysteem weet ik ook redelijk hoe de hazen lopen en ben ik, samen met vele anderen onder wie mijn collega's van Onderwijs Maak Je Samen, druk bezig met de uitdagingen die het onderwijsveld kent. En dat zijn er nogal wat.

Het lerarentekort, een groeiende kansenongelijkheid, kwaliteit die omhoog moet. Achter elk van deze problemen zit een logische verklaring of een goede intentie. Stuk voor stuk zijn het *wicked problems*. Meerkoppige monsters die niet met één simpel antwoord te verhelpen zijn. Soms lijken ze te groot om op te lossen of zijn ze niet langer een probleem, maar de nieuwe context waarmee we te dealen hebben. Het is complex. Ik vind het complex.

Op sociale media en in mooie rapporten vind je veel adviezen, suggesties en ogenschijnlijke oplossingen van soms lijnrecht tegenover elkaar staande deskundigen. Ik houd vertrouwen dat we oplossingen vinden voor deze uitdagingen. Zolang ons tijd en geduld gegund is en we bereid zijn om met elkaar op nationaal niveau in dialoog met elkaar te gaan en 'uit de boksring te stappen', zoals Margreet de Vries (bestuurder van de branchevereniging van onderwijsadviesbureaus) bepleitte in NRC dit vroege voorjaar.

In de tussentijd, terwijl het nieuwe zich nog niet aandient, gun ik alle schoolleiders en leraren dat zij hun huidige context accepteren en beschouwen als de realiteit waarin ze alsnog ervaren dat ze invloed hebben op de situatie. Waarbij ze regie blijven nemen op dat waar ze directe invloed op hebben; op elkaar als team en op de wijze waarop ze een context creëren waarbinnen leerlingen zoals mijn zoon het beste in zichzelf naar boven kunnen halen. ■

Job Christians
Directeur Onderwijs Maak Je Samen

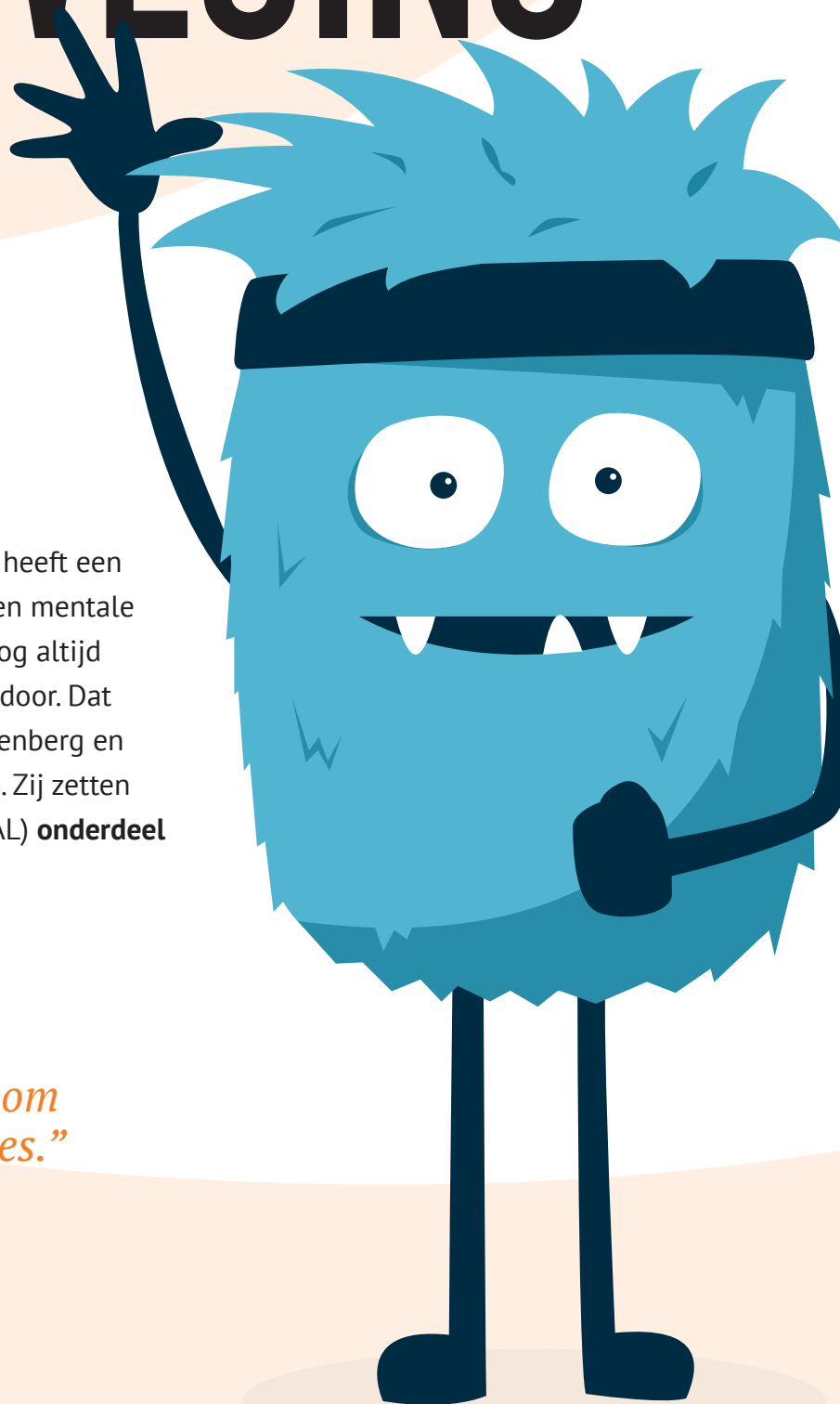

ONDERWIJS IN BEWEGING

TEKST PATTY VAN DER AA

Beweging is goed voor kinderen en heeft een **positief effect** op de lichamelijke en mentale gezondheid. Toch brengen leerlingen nog altijd **twee derde** van hun schooldag **zittend** door. Dat moet **anders**, vinden Nicole Jansen-Rozenberg en Heidie van Remortele van Beweegknap. Zij zetten zich dan ook in om bewegend leren (PAL) **onderdeel** van het **curriculum** te maken.

*“Het gaat niet om
een extra gymles.”*

MEER BEWEEGMOMENTEN

Physically Active Learning (PAL) – ofwel lichamelijk actief leren – komt neer op het integreren van beweging en leren tijdens de les. Het stimuleert het leerproces omdat het lange periodes van zittend leren onderbreekt en helpt om de focus terug te krijgen en productiever te worden. Daarnaast is het een efficiënte manier om het fysieke, sociale en emotionele welzijn van leerlingen te verbeteren. Het is iets waar elke leraar, afhankelijk van de leerdoelen en de omgeving, in allerlei vormen mee aan de slag kan.

“Ter verduidelijking: het gaat niet om een extra gymles”, legt Nicole uit. “Want ook die twee uur bewegingsonderwijs per week zijn noodzakelijk om leerlingen vaardiger in bewegen te maken. Net zoals de energizers in de klas ervoor zorgen dat er weer wat meer focus in de les komt. Maar ook dat staat los van bewegend leren. Waar wij ons vooral voor inzetten, is om leraren te helpen nog een derde en misschien wel vierde beweegmoment tijdens een schooldag te creëren. Want bij elke minuut meer beweging is een kind gebaat. Zo simpel is het.”

BIZIE DE BEWEGER

“Het lastige is alleen dat de leraar ermee aan de slag moet”, vertelt Heidie. “Zij hebben vaak al moeite om (zonder vakdocent) bewegingsonderwijs te geven en dan moeten ze ook nog de vertaalslag maken naar bewegend leren. Dat vergt veel inspanning en tijd. Daarom wilden we die stap makkelijker maken en hen helpen om zonder de standaardlesmethodes toch hetzelfde te bereiken, zonder dat het al te veel moeite kost. Zo is Bizie de beweger ontstaan.”

Via opdrachtkaarten met beweegvormen worden leraren van groep 1 tot en met groep 8 geholpen om beweegvormen met

leerdoelen of leerinhoud te integreren. En dat gaat natuurlijk niet om rondjes rennen om de tafel van 3 uit je hoofd te leren. “Kinderen moeten er bewust bij nadenken”, legt Heidie uit. “Neem overlooptikkertje als voorbeeld, waarbij je de helft van de klas een geel lintje geeft en de andere helft een rood lintje. De gele lintjes zijn de tafel van 3, de rode lintjes de tafel van 4. Wanneer een leraar dan een getal roept, bijvoorbeeld 12, moeten de leerlingen zelf nadenken of dit getal in hun tafel zit of niet. Zo zijn ze bezig met de lesstof terwijl ze bewegen. En dat is niet alleen goed voor de hersenen, maar ook voor hun zelfvertrouwen.”

TOEPASBAAR OP ALLE VAKKEN

Zolang je weet hoe het principe werkt, is het op alle vakken en groepen toepasbaar. Denk bijvoorbeeld aan landen binnen of buiten Europa in de bovenbouw of letterherkenning voor kleuters. Toch is het letterlijk actief leren van de lesstof niet het enige voordeel; de beweging draagt natuurlijk ook fysiek én mentaal bij aan de gezondheid van leerlingen. Ze kan ingezet worden om productiever te worden, om kinderen met achterstand te helpen en zelfs om faalangst aan te pakken. “Maar het is natuurlijk ook gewoon leuker dan acht uur per dag reken- en taalonderwijs vanachter je tafel”, besluit Nicole. “Wij willen dat bewegend leren dan ook gezien wordt als een manier van onderwijs geven en dat het opgenomen wordt in het curriculum. Het wordt namelijk tijd dat het Nederlandse onderwijs letterlijk eens goed in beweging komt!” ■

OVER BEWEEGKNAP

Beweegknep is een zelfstandig initiatief van CIOS-medewerkers Nicole Jansen-Rozenberg en Heidie van Remortele. Naast het ontwikkelen van Bizie de beweger verzorgt Beweegknep workshops over bewegend leren op basisscholen.

s.omjs.nl/biz

GELIJKE KANSSEN DOOR ONGELIJK ONDERWIJS

TEKST BRIGITTE BLOEM

“Waarom geef je sommige kinderen niet méér tijd als je daarmee kunt compenseren voor de thuissituatie?”

Streven naar **gelijkwaardigheid** is de belangrijkste drijfveer voor Marjolein Ploegman. Als oprichter van De School in Zandvoort koppelde ze extra onderwijstijd aan het bieden van **gelijke kansen**. Samen met Onderwijs Maak Je Samen bracht Marjolein afgelopen januari haar boek *Kansengelijkheid, een kwestie van tijd* uit.

Volgens Marjolein zijn we ons er nauwelijks van bewust hoe ongelijkheid in de haarvaten van het huidige onderwijsstelsel zit. “Misschien kijk ik er, mede door persoonlijke ervaringen, met andere ogen naar”, begint ze. In haar tienertijd verliet Marjolein voortijdig het voortgezet onderwijs om, met ontheffing van de leerplicht, de kost te gaan verdienen. “Dat is me op een gigantische achterstand komen te staan. Minstens twintig jaar heb ik erover gedaan om die kloof – min of meer – te overbruggen. En eigenlijk haal je zoiets nooit meer in. Het levert je een behoorlijk minderwaardigheidscomplex op én bezorgt je een achterstand in de samenleving, kan ik je zeggen.”

VELE VRAGEN

Marjolein: “Er zijn zoveel onderwijsveranderingen geweest, maar nog nooit was gedaan wat ik met De School van plan was: meer onderwijstijd en een andere manier van besluitvorming. Zou dat de sleutel kunnen zijn om kinderen gelijkere kansen te bieden?”

Nu ze erop terugkijkt, herkent Marjolein autobiografische aspecten in haar ambitie om een nieuw soort basisschool te starten. Maar zo begon het niet. Indertijd hield ze zich bezig met bedrijfsopleidingen en hoger beroepsonderwijs. “Met name de hbo-docenten klaagden steen en been over de ongemotiveerde houding van hun studenten”, licht Marjolein toe. “Terwijl je als kind juist één brok leergierigheid bent. Hoe zou zo’n gebrek aan motivatie nou ontstaan, vroeg ik me af.” Ook vond ze het onbegrijpelijk dat scholen pakweg drie maanden per jaar dicht zijn vanwege vakanties. “Wat ligt er ten grondslag aan die gewoonte? Het past ook totaal niet bij onze

ambitie een kenniseconomie te willen zijn.” Marjolein vond nergens een plausibel antwoord.

Naarmate ze zich meer ging verdiepen in het basisonderwijs, kwamen er meer vragen die ze wilde onderzoeken. “Neem burgerschap, een belangrijk onderwerp waar we onze kinderen wegwijs in willen maken. Maar waarom richten we de school dan niet als zodanig in? School is verre van een democratisch bolwerk. En waarom labelen we kinderen zo gemakkelijk? Bij alle dyslexierapporten zag ik dat deze leerlingen behoefte hebben aan méér tijd. Ik las ook over de goede resultaten van zomerscholen. Waarom boeken kinderen in enkele weken tijd zoveel vooruitgang, terwijl leerlingen in de laatste twee weken vóór de zomervakantie nauwelijks meer onderwijs krijgen? We erkennen dat kinderen verschillen en toch krijgen alle kinderen dezelfde onderwijstijd. Waarom geef je sommige kinderen niet méér tijd als je daarmee kunt compenseren voor de thuissituatie? En krijgen alle leerlingen überhaupt de onderwijstijd waar ze recht op hebben?”

NIET GOED GENOEG

Basisscholen hebben een belangrijke wettelijke opdracht, namelijk leerlingen opleiden op basis van 52 kerndoelen. Maar de landelijke toetsing, constateert Marjolein, gebeurt enkel op taal en rekenen. “Dat begint al in groep 3, gaat door tot eind groep 8 en is bepalend voor je schoolloopbaan.” De doorstroomtoets voor het vervolgonderwijs is geen positieve toets waaruit de talenten van een kind blijken, vindt ze. “Zo telt het bijvoorbeeld helemaal niet als leerlingen handig zijn met hun handen of sportief zijn of technisch inzicht hebben. >

“Werken aan kansengelijkheid is veel meer is dan kansrijk adviseren aan het eind van groep 8.”

Ik vind dat onbegrijpelijk. Kinderen die onder het gemiddelde scoren op taal en rekenen, horen jaar in jaar uit dat ze niet goed genoeg zijn en daardoor een vmbo-advies zullen krijgen. Waar overigens niets mis mee is, maar in de ogen van veel ouders wel. In mijn boek beargumenteer ik dat een vmbo-advies nimmer een positief advies is met het oog op het technisch inzicht of de groene vingers van een leerling. Een vmbo-advies is wat rest als de leerling voor taal en rekenen te laag heeft gescoord voor een havo/vwo-advies. En stel, je bent een groep 8-leerling die uit kan stromen naar het vwo, maar je gaat liever naar het vmbo, omdat je loodgieter wilt worden. Denk je dat zoiets kan? Deze leerling zal van iedereen te horen krijgen: ‘Dat moet je niet doen, dat is zonde van je capaciteiten’.”

KANSENGELIJKHEID

Uit eigen ervaring weet Marjolein dat sommige achterstanden op latere leeftijd bijna niet meer in te lopen zijn.

Daarom is het zo belangrijk, stelt ze, dat we zo vroeg mogelijk beginnen met het gelijktrekken van de mogelijkheden. Wat daarvoor nodig is, is meer tijd. “Gelijkere kansen door ongelijke onderwijstijd. Als sommige kinderen meer onderwijstijd nodig hebben, dan zouden ze die extra tijd moeten kunnen krijgen, op hun eigen school. Kinderen hebben nu eenmaal verschillende didactische interventies nodig om dezelfde resultaten te behalen. En meer tijd zou daarom tot het repertoire van elke school moeten horen.”

Marjolein schreef haar boek *Kansengelijkheid, een kwestie van tijd* primair voor schoolleiders en leraren basisonderwijs.

“Ik hoop dat de mensen die het lezen, inzien dat werken aan kansengelijkheid veel meer is dan kansrijk adviseren aan het eind van groep 8. Je moet er direct in groep 1 mee starten, en liefst nog eerder. Ongelijkheid grijpt immers heel diep in een mensenleven in en is onwenselijk voor onze samenleving.”

42 WEKEN ONDERWIJSTIJD

Marjolein is ervan overtuigd dat er ook binnen het huidige onderwijsstelsel mogelijkheden zijn om de kansen voor alle kinderen meer gelijk te trekken. “De School in Zandvoort is misschien voor de meeste scholen een onhaalbaar perspectief, maar er zijn voldoende haalbare alternatieven om te werken aan kansengelijkheid. Elke basisschoolleerling heeft jaarlijks recht op 940 uur onderwijs, en dat acht jaar lang. Krijgen leerlingen die hoeveelheid tijd ook? Tijdens

het schrijven van mijn boek ben ik wat rekensommetjes gaan maken. Je geboortedatum kan zomaar 500 uur onderwijs uitmaken. 9 tot 13% van de leerlingen op de basisschool mist jaarlijks meer dan twee weken onderwijstijd. Dat kan zijn door ziekte, maar ook omdat er narigheid in het gezin is, of door andere vervelende oorzaken. Dat is nogal wat als je dat vermenigvuldigt met het totaal aantal basisschooljaren.”

Verschillende onderzoeken bevestigen dat leerlingen met een paar honderd uur extra onderwijstijd op een hoger niveau uit kunnen komen. Met die wetenschap vindt Marjolein het eeuwig zonde dat behoorlijk wat leerlingen niet aan die 940 uur op

jaarbasis komen. “Je kunt je jaarroosters zo samenstellen, dat je extra onderwijstijd kunt opnemen om alle kinderen ten minste aan die 940 uur te laten komen. Bovendien kun je deze extra tijd ook nog eens inzetten om leerlingen met achterstanden extra instructie te geven of extra te laten oefenen. Dat wordt al mogelijk als je de onderwijstijd niet over 40, maar over 42 weken uitsmeert. Dat past inmiddels ook in de huidige cao voor onderwijspersoneel. Kortom, een betere spreiding van onderwijstijd is goed voor kansarme kinderen en niet nadelig voor kansrijke kinderen.” ■

s.omjs.nl/96f

AAN HET WOORD WAS ...

MARJOLEIN PLOEGMAN

Oprichter van De School in Zandvoort en auteur van *Kansengelijkheid, een kwestie van tijd*.

Luister naar Marjolein Ploegman in de podcast 'De Verdieping' (zie p. 13).

HET CONCEPT DE SCHOOL

Bijna twintig jaar geleden ontwikkelde Marjolein Ploegman het concept De School. Het concept werd werkelijkheid in 2008, toen De School in Zandvoort feestelijk werd geopend. Marjolein leidde deze school tot medio 2016.

Het concept De School biedt vijftig weken per jaar, tien uur per dag onderwijs, verzorgd door een team van bevoegde leraren. Door meer tijd creëert De School meer mogelijkheden om gelijke kansen te bevorderen en is inclusief, passend onderwijs voor ieder kind mogelijk. Meer onderwijstijd is alleen mogelijk met meer geld voor onderwijs. In Zandvoort bleek dit mogelijk zonder dat het de samenleving extra geld kostte. De oplossing werd gevonden door bestaand geld voor kinderen en gezinnen samen te voegen, zoals geld voor kinderopvang, passend onderwijs, welzijnswerk, sport en cultuur.

In het concept van De School hebben leerlingen de beschikking over bijna 2400 uur onderwijstijd, in plaats van de reguliere 940 uur op jaarbasis. Onderwijstijd wordt aangepast aan de behoeften van het kind en het gezin. Er zijn allerlei variaties mogelijk: in de hoeveelheid tijd, maar ook in de spreiding van de tijd over de dag, de week en het jaar en natuurlijk de besteding van die tijd. De School werkt met vijf periodes van tien weken. Elke periode staat schoolbreed een ander thema centraal, elk uit een ander domein. Deze domeinen komen voort uit de leergebieden van de kerndoelen. In de thema's worden bijna alle vakken geïntegreerd. Meer onderwijstijd zorgt ervoor dat leraren zich kunnen richten op alle 52 kerndoelen.

Ook de manier van besluitvorming is typerend voor De School. Leraar, leerling en ouders hebben een gelijkwaardige stem in het ontwerpen en vaststellen van het individuele leerplan, maar wel elk vanuit de eigen deskundigheid en verantwoordelijkheid. Dat maakt leerlingen, ouders en leraren betrokken en verantwoordelijk.

Lees er meer over op www.deschool.nl.

LEERGANG JE PLAN OP TIJD

OMJS biedt samen met Marjolein Ploegman vanaf voorjaar 2023 ook een leergang over tijd en werkdruk aan: Je plan op tijd. De leergang is een praktische benadering van bedrijfsvoering. "Je moet als schoolleider niet meer tijd uitgeven dan je hebt", aldus Marjolein. "Het gaat erom welke gefundeerde keuzes je maakt voor de invulling van de beschikbare tijd in een heel jaar van het gehele schoolteam. Hiermee kun je ook nog eens bijdragen aan het terugdringen van de werkdruk."

Meer info en inschrijven via s.omjs.nl/uom

GESPREID LEIDERSCHAP

TEKST BRIGITTE BLOEM

In theorie zijn de voorwaarden voor **gespreid leiderschap** wel **duidelijk**. Als de school een aantrekkelijke leerwerkplek is, waarin talenten worden gezien en doorontwikkeld en waarin de kwaliteit via leerteams of professionele leergemeenschappen wordt verbeterd, is de weg vrij om leiderschap binnen het team op te pakken. De praktijk is echter weerbarstig. In veel scholen lijken nog behoorlijk wat **obstakels** te zijn om gespreid leiderschap daadwerkelijk te laten ontstaan. In haar nieuwe boek *Gespreid Leiderschap. Waar leiders kunnen volgen en volgers kunnen leiden* buigt Brigit van Rossum zich over de vraag **wat er aan de hand kan zijn** en **hoe teams hobbels kunnen slechten**, op weg naar gespreid leiderschap.

De vraagstukken waar scholen voor staan worden steeds complexer. Het is daarom belangrijk dat alle expertise in een schoolteam optimaal wordt benut en versterkt. “Met elkaar vorm je het team. Met elkaar streef je naar een samenwerkingsverband waarin je de taken en verantwoordelijkheden zodanig verdeelt dat iedereen prettig kan werken en alle teamleden volledig tot hun recht kunnen komen”, legt Brigit uit.

“Zowel in het basis- als voortgezet onderwijs zijn er nog altijd veel onderwijsprofessionals die het idee hebben dat hun mening er minder toe doet binnen het team. Terwijl juist de inzichten van alle teamleden bij elkaar opgeteld voor het beste onderwijs kunnen zorgen.” De wil om verantwoordelijkheden te delen is er zeker, constateert ze, maar toch komt het proces van gespreid leiderschap onvoldoende op gang. “Het kan zijn dat hiërarchische structuren nog een te grote rol spelen. Ook zijn sommige onderwijsprofessionals bang om de leiding te nemen als ze deze taak niet aangewezen hebben gekregen.”

In 'Gespreid leiderschap' wordt het BARRT-model geïntroduceerd, dat staat voor de stappen: bedoeling, aanpak, resultaat, reflectie en transfer.

➤ Kijk verder op pagina 27.

“Er zijn nog altijd veel onderwijsprofessionals die het idee hebben dat hun mening er minder toe doet binnen het team.”

Gespreid leiderschap draagt enorm bij aan een prettige en veilige werksfeer, is de ervaring van Brigit. Een sfeer waarin iedereen uitgedaagd wordt en de taken en verantwoordelijkheden naar expertise slim verdeeld zijn. “In deze tijd van nijpende lerarentekorten is het des te belangrijker dat je met een stabiel team kunt werken. Brigit is ervan overtuigd dat leraren die tot hun recht komen in hun werk en in de samenwerking met hun collega’s, minder snel zullen overstappen naar een andere school of – erger nog – het onderwijs verlaten. Bovendien zorgt een fijne sfeer ook voor een betere leersfeer voor de leerlingen.

ZWIJGEN HOOR JE NIET

In haar nieuwe boek *Gespreid Leiderschap. Waar leiders kunnen volgen en volgers kunnen leiden* verklaart Brigit wat er nu werkelijk speelt als gespreid leiderschap moeilijk van de grond komt. “Als de ruimte gegeven wordt, waarom wordt deze dan niet, of nog te weinig genomen?” vraagt ze zich af. “Hoe zorg je ervoor dat leraren en andere medewerkers zelf leiding nemen? Een cultuur kun je niet bouwen op een cultuur van zwijgen, want zwijgen hoor je niet. Ga bij jezelf te rade: waarom neem ik niet het initiatief, trek ik mijn mond niet open? Waarom pak ik dat persoonlijk leiderschap nog onvoldoende?”

Het heeft alles te maken met zaken als groepsdynamiek en het omgaan met persoonlijke belemmeringen. “In een veilige omgeving kunnen alle teamleden er gerust op zijn dat ze, op die onderdelen waarop ze expertise hebben, leiding kunnen nemen zonder dat het ze kwaad doet.”

Brigit schreef het boek voor iedereen die in of voor een organisatie werkt met de bedoeling een proces van gespreid leiderschap te cultiveren. “Dat is dus niet alleen de formeel aangewezen leider van een organisatie, maar iedereen die leiderschap neemt en ontwikkelt. Daarom is het niet per se een boek voor schoolleiders, maar juist ook voor leraren”, aldus Brigit.

HANDREIKINGEN EN PLAN VAN AANPAK

Het boek is opgezet als een zelfstudie-werkboek. In het eerste deel worden twaalf veelvoorkomende hickups gedeeld en

uitgelegd aan de hand van mogelijk onderliggende oorzaken. Het tweede deel beschrijft de meer onzichtbare voorwaarden die nodig zijn om gespreid leiderschap cultureel in te bedden in je organisatie. Vervolgens worden in het derde deel handreikingen geboden om onbewuste blokkades weg te halen. Het vierde deel ten slotte biedt de ruimte om de inzichten om te zetten naar een plan van aanpak. De inzichten uit het boek

kunnen zowel preventief als curatief worden ingezet, zowel voor de organisatie als voor zelfonderzoek.

Brigit: “De handreikingen in het boek helpen om de focus meer op jezelf en

je eigen doen en laten te richten en niet af te wachten tot de omstandigheden of je collega’s veranderen.” *Be the change you wish to see*, is dan ook haar boodschap. “Wacht niet af, maar neem zelf het initiatief en reflecteer. Kijk hoe je dingen bij jezelf kunt veranderen om zo de organisatie te veranderen. Door persoonlijke reflectie word je een steeds betere versie van jezelf en daar wordt het onderwijs alleen maar beter van.” ■

TWAALF VEELVOORKOMENDE HICKUPS

1. Geen gezamenlijk (leer)doel hebben.
2. Men is vergroeid met de alledaagse praktijk.
3. Reflectiearmte.
4. Diversiteit onbenut laten.
5. Te sterk vanuit de eigen taak denken.
6. Je te veel richten op actie en gebeurtenissen.
7. Het ontbreken van een aanspreekcultuur.
8. Leiderschapsovertuigingen zitten in de weg.
9. Ego's hebben de leiding.
10. Er is autonomieverwarring.
11. De schuldige zoeken buiten zichzelf.
12. Er is geen volgerschap.

BRIGIT VAN ROSSUM, MSc is docent leiderschap en zij begeleidt schoolleiders in diverse nascholingstrajecten. Ze heeft ruime ervaring in de onderwijspraktijk opgedaan vanuit functies als toezichthouder, schoolleider, senior beleidsmedewerker onderwijsontwikkeling en kwaliteitszorg.

s.omjs.nl/cpn

VAN BUURTSCHAP NAAR BURGERSCHAP

Op de een of andere manier word ik er met regelmaat op getrakteerd: op informatie over burgerschapsonderwijs. Ongetwijfeld heeft dit te maken met mijn eigen mailboxinstellingen, aanmeldingen voor nieuwsbrieven bijvoorbeeld (maar ook breder dan dit). Burgerschapsonderwijs is een groot thema dat het onderwijslandschap opnieuw aan het veroveren is, sinds de invoering van de wet ter verduidelijking van de burgerschapsopdracht (augustus 2021). Hiermee is het onderwerp expliciet op het landelijke onderwijspodium geplaatst. Burgerschapsonderwijs maakt met de basisvaardigheden taal, rekenen en digitale geletterdheid het basiskwartet compleet.

Voor ons is dit aanleiding geweest om het onderwerp binnen de organisatie een focuspositie te geven voor dit schooljaar. De scholen beschouwen hoe ze het thema betekenisvol inbedden. Wat gaat goed, wat houden we vast? Daarbij de visievraag *why* we dit ook alweer doen en welk resultaat we ermee beogen. Tot slot de afpelvraag waar de kansen liggen voor een verdere doorontwikkeling. En ja, alles samen resulteert in een schoolspecifiek beleidsdocument op iedere school.

Maar dan komt het uitdagende stuk, namelijk: van papier naar manier. En laat dat nu bijdragen aan prachtige gesprekken tussen leerlingen en schoolteams tijdens een schoolbezoek. (Noot: bij ons bezoekt het college van bestuur jaarlijks de scholen aan de hand van het focusonderwerp en ik ben daarbij aangesloten.) Tijdens een van deze lesbezoeken kwam het begrip 'burgerschap' in een bovenbouwgroep aan bod. Op de vraag waar je aan denkt bij dit begrip nam één leerling het voortouw en zei: 'Mensen die samen in een dorpje wonen.' Iets verder doorpratend kwamen we tot de conclusie dat dit een buurtschap is. Haar klasgenoot vervolgde het gesprek en riep: 'Gezelligheid tussen de burgers, dát is burgerschap voor mij!'

Met in gedachte alle documenten, gepubliceerde bouwstenen, reflectievragen en nieuwe meetinstrumenten om burgerschapsonderwijs straks inzichtelijk te maken, zou dit toch de kernopdracht moeten zijn.

'Het stimuleren van gezelligheid tussen de mensen, te beginnen in de eigen buurt.' Een abstract kapstokbegrip wordt hiermee heerlijk gesimplificeerd, door de ogen van een kind. Ogen die haarscherp zien waar we ons allemaal voor in mogen zetten. Dan komen het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, het bijbrengen van kennis over en respect voor verschillen én het ontwikkelen van sociale en maatschappelijke competenties* met enige inspanning van ons *samen* als onderwijsprofessionals pas echt 'gezellig dichtbij'. ■

* Onderwijswet, artikel 8 lid 3 van de WPO.

JANINE BULK

Beleidsadviseur; onderwijskwaliteit & innovatie bij Stichting Meer Primair

OVER

Janine wist al vroeg dat ze juf wilde worden. Sinds 2002 is ze werkzaam in het onderwijs en al acht jaar bovenschols, op het domein Onderwijskwaliteit & Innovatie. Grotendeels in Hoofddorp als beleidsadviseur, op scholen of het bestuursbureau van Meer Primair. Daarnaast werkt ze vanuit Schooltrots als freelance adviseur. De vraag die de leidraad vormt bij al haar werkzaamheden, is: *op welke manier kan dit project betekenis krijgen voor het kind in de klas?*

Luister je mee?

In een wereld waarin tijd steeds schaarser wordt, is het belangrijk om te kunnen ontspannen en tegelijkertijd jezelf te blijven ontwikkelen. Daarom stellen wij graag de podcastreeksen van OMJS aan je voor.

OMJS biedt maar liefst drie verschillende soorten podcastreeksen aan: van een verkenning op leiderschapsvraagstukken, inspirerende gesprekken met auteurs, tot verdiepende interviews met experts. Een perfecte mix om jezelf te blijven ontwikkelen, terwijl je ontspant en geniet. Dus ga er lekker voor zitten, zet je koptelefoon op en laat je verrassen door de inhoud en diversiteit van deze podcasts.

ONZE REEKSEN:

BORRELEND LEIDERSCHAP

Gemaakt voor en door schoolleiders en bedoeld als laadpunt voor je leiderschap. Met een diversiteit aan onderwerpen zal het jou als schoolleider inspireren en laten reflecteren op je rol en de dynamiek van de dagelijkse praktijk.

Nu al 36 afleveringen! Met onderwerpen als:

- Systemisch werken
- Inclusie
- Onderwijskwaliteit

 s.omjs.nl/pbl

NIEUW: DE OVERHORING

Bij Uitgeverij OMJS geven we regelmatig producten uit. In 'De overhoring' gaan we in gesprek met de auteurs of ontwikkelaars van deze producten, en overhoren we hen over de uitgave.

- Verrijk je onderwijs met Vernieuwonderwijs

Binnenkort:

- *Gespreid leiderschap* met Brigit van Rossum

 s.omjs.nl/pdo

NIEUW: DE VERDIEPING

In deze nieuwe podcastreeksen gaan we de diepte in op verschillende thema's.

- *Tijd (3-delig)* met Marjolein Ploegman, auteur van 'Kansengelijkheid, een kwestie van tijd'
- *Thema Tour* een korte verdieping op diverse ontwikkelthema's met OMJS adviseurs.

 s.omjs.nl/pdv

Te beluisteren via: Spotify

 Google Podcasts

 Apple Music

A photograph of a man and a young girl working together at a desk. The man, on the left, is wearing a blue and white striped shirt and is looking down at the desk. The girl, on the right, has blonde hair and is also looking down at the desk. They appear to be in a classroom or office setting, with a large screen in the background displaying a colorful image of a flower.

VAKBEKWAAM-AFGESTUDEERDE JOYCE KUIPERS
DEED ONDERZOEK NAAR KANSENGELIJKHEID

“ALS TEAM VERANTWOORDELIJK VOOR HELE SCHOOLCARRIÈRE LEERLING”

TEKST BRIGITTE BLOEM

Joyce Kuipers werkt twee dagen in groep 8, de rest van haar werkweek is ze bovenbouwcoördinator op Samenwerkingsschool **Eikenwijs** in Heesch. Vorig schooljaar deed ze de opleiding **‘toekomstbewuste schoolleider vakbekwaam’** bij Onderwijs Maak Je Samen. Een belangrijk onderdeel hiervan is het **praktijkonderzoek**. Voor Joyce de eerste keer dat ze zoiets aanpakte. Als onderwerp koos ze **kansengelijkheid**, dat haar na aan het hart ligt. “Leraren en schoolleiders kunnen voor elk kind het verschil maken.”

“Zestien jaar werk ik op deze school. Begonnen als stagiaire, werd ik leraar van groep 6, 7 en later 8, nu in combinatie met de functie van bovenbouwcoördinator. Mijn ambitie is om over een jaar schoolleider te zijn, maar dan op een andere school. Op Eikenwijs ben ik te veel onderdeel van het lerarenteam. Dit schooljaar ga ik op mijn gemak kijken waar ik nodig ben en op mijn plek zal zijn. Dat ik ooit leraar en zelfs schoolleider zou worden, was helemaal niet vanzelfsprekend, als je kijkt waar mijn wieg heeft gestaan.

OPBOKSEN TEGEN VOOROORDELEN

Ik groeide op in een achterstandswijk in Oss. Mijn ouders gingen uit elkaar toen ik in groep 4 zat, zo jong nog. Mijn leraar in groep 4 heeft me echt door die moeilijke tijd heen geholpen. Deze leraar had oog voor mij. Vanaf toen wist ik wat ik wilde worden: leraar!

Veel leeftijdgenootjes op mijn oude basisschool in die achterstandswijk hebben zich bij hun positie in de samenleving neergelegd. Ik niet. Gedurende mijn schooltijd en loopbaan heb ik altijd iemand gehad die iets in mij zag en vertrouwen in mij had. Die me bij de hand nam en zei: “Goh, misschien zou je die keuze kunnen maken, die richting inslaan, die opleiding volgen, want je hebt meer in je mars.” Deze personen zijn voor mij cruciaal geweest. Als kind uit een achterstandswijk moet je continu opboksen tegen vooroordelen. Samen met het geloof dat anderen in mij hadden, heeft dat mij enorm gevormd. Het heeft me de drive en ambitie gegeven om het verschil te willen maken voor kinderen die nu in een vergelijkbare positie zitten.

PRAKTIJKONDERZOEK

Mijn leidinggevende attendeerde mij op het incompanytraject dat OMJS voor onze scholenstichting met twee andere scholenstichtingen in onze regio had ontwikkeld. Toen ik het advies en vertrouwen kreeg, heb ik me aangemeld. De incompany-opleiding met collega's van andere scholen en scholenstichtingen is me erg goed bevallen. Je hebt met vergelijkbare actuele thema's, situaties en vraagstukken in de regio te maken. Omdat er collega's van drie stichtingen bij betrokken zijn, leer je ook veel van elkaars ervaringen.

Een belangrijk onderdeel van de opleiding tot vakbekwaam schoolleider is het praktijkonderzoek. Nooit eerder had ik onderzoek gedaan, dus ik vond het heel spannend. Mijn docent heeft me heel goed begeleid en gaandeweg werd ik ook steeds zelfverzekerder bij vervolgstappen.

Toen ik begon, wist ik één ding zeker. Mijn onderzoek moest gaan over kansengelijkheid. Als leraar van groep 8 ben je intensief betrokken bij de keuze voor een vervolgopleiding van je leerlingen. Ik merk dat vooroordelen, al is het misschien onbewust, nog steeds een belangrijke rol spelen. Het moet niet uitmaken waar je wieg heeft gestaan, welke opleidingen je ouders hebben genoten, welke nationaliteit jij en je ouders hebben, ieder kind verdient dezelfde kansen om zich optimaal te ontwikkelen. Dat is voor mij zó belangrijk, dat ik meteen wist dat ik dit thema wilde onderzoeken.

PROFESSIELE CULTUUR

Ik wilde achterhalen waar schoolleiders het verschil kunnen maken. Zo praktisch mogelijk. Bij leraren gaat het vooral over het loslaten van vooroordelen, een bepaalde mindset hebben, heel gericht extra instructie bieden aan leerlingen die dit nodig hebben. Als schoolleider ben je verantwoordelijk voor een professionele cultuur waarin je lerarenteam alle mogelijkheden krijgt om de talenten bij leerlingen te ontdekken en te ontwikkelen én te zorgen dat mogelijke vooroordelen géén rol spelen.

Na uitgebreid literatuuronderzoek ben ik collega's gaan bevragen. Zowel leraren als schoolleiders.

Vervolgens heb ik op basis van alle informatie en gesprekken het begrip 'kansengelijkheid' gedefinieerd. Aan de schoolleiders heb ik gevraagd wie binnen en buiten school een rol spelen bij het werken aan kansengelijkheid, hoe ze daar tegenaan kijken en wat er beter kan. Met het team van Eikenwijs zijn we gaan kijken hoe het staat met de professionele cultuur op onze school. Tijdens een leerlingarena heb ik met kinderen gesproken over kansengelijkheid. Neem

het feit dat leerlingen al vanaf groep 3 bestempeld worden als maan-, zon- of sterkind. Wat doet dat met leerlingen? Op basis van alle data heb ik conclusies kunnen trekken (zie kader).

HET VERSCHIL MAKEN

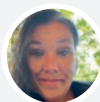
Zelf vind ik de allerbelangrijkste conclusie dat de leraar en schoolleider ertoe doen. Zij kunnen voor elk kind het verschil maken. Dat heb ik zelf zo in mijn jeugd ervaren, maar nu kan ik het ook staven met mijn onderzoeksresultaten. Werken aan kansengelijkheid begint al in groep 1. Het uitstroomniveau van leerlingen is niet alleen de verantwoordelijkheid van de groep 8-leraren. Het gezamenlijke team is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van alle leerlingen, van groep 1 tot en met groep 8.

Als leraren en schoolleiders (nog) meer zouden samenwerken in het belang van leerlingen, van groep 1 tot en met groep 8, dan moet de kansengelijkheid kunnen toenemen. Kijk naar de hele schoolloopbaan van een leerling en voel je als team verantwoordelijk. Elke leraar is de spil voor elke leerling op een bepaald moment. Elke leerling heeft een leraar nodig die hem of haar ziet en die het beste met het kind voorheeft. Het is de functie van schoolleiders om leraren hierbij te faciliteren in tijd en opleidingen en om samen met het team te werken vanuit een onderbouwde visie.

TOEGEVOEGDE WAARDE

Als ik terugkijk, vind ik dat het onderzoek echt een toegevoegde waarde heeft voor de opleiding. Ik ben me er bewuster van geworden dat het een valkuil is wanneer je met een bepaalde perceptie een gesprek ingaat. Het is zoveel beter om je eigen mening en oordeel even naar de achtergrond te schuiven en objectief naar de ander te luisteren. Dat neem ik mee in mijn dagelijkse werk. Wat ik ook meeneem is het staven van data. Wanneer je aannames kunt staven óf weerleggen met data, is dat zoveel krachtiger dan uitspraken en gevoelens die je nergens op kunt baseren. Tot slot neem ik alle waardevolle feedback mee die ik tijdens de opleiding heb gehad over mijn eigen functioneren." ■

AAN HET WOORD WAS ...

JOYCE KUIPERS

Leraar groep 8 & MT Samenwerkingsschool Eikenwijs bij Samenwerkingsschool Eikenwijs

SAMENVATTENDE CONCLUSIE ONDERZOEK JOYCE KUIPERS

Wanneer alle kinderen, ongeacht hun achtergrond of afkomst, de mogelijkheden van het onderwijs zo goed als mogelijk kunnen benutten, creëren we gelijke kansen. Er wordt vaak gezegd dat kansengelijkheid niet voorkomt in de kleinere dorpen en dat dit alleen een thema is uit de grote stad en de achterstandswijken. Niets is minder waar. Kansengelijkheid zou juist een thema moeten zijn op alle scholen. Op scholen zijn er grote verschillen en kunnen we leerkrachten vaardigheden geven om deze verschillen te compenseren. Onze huidige aanpak draagt niet bij aan het vergroten van kansengelijkheid, het zal eerder kansengelijkheid vergroten. Er zijn op dit moment wel ontwikkelingen gaande die dit kunnen veranderen.

Het zou goed zijn als op scholen de focus gelegd gaat worden op goed, evidence-informed onderwijs. Hier ligt een aantal principes aan ten grondslag, zoals sterke didactiek, hoge verwachtingen, flexibel groeperen en het geven van sterke feedback. Leerkrachten zouden zich te allen tijde bewust moeten zijn van het verschil in voorkennis van de leerlingen – met als gevolg dat er hierdoor ook verschillen tussen leerlingen zijn; dit heeft dan niets te maken met capaciteit of intelligentie. Het is van belang om een krachtig en cultuurrijk kennisaanbod te bieden; hiermee vergroten we de kwaliteit en de kwantiteit van de aanwezige kennis. We zouden minder snel bang hoeven te zijn dat we leerlingen overvragen of pesten met moeilijke leerstof.

Daarnaast is het altijd van belang om de focus te leggen op de leerkrachtenkenmerken die nodig zijn om kansengelijkheid te stimuleren. Voor leerkrachten is de bewustwording belangrijk dat iedere leerling gestimuleerd kan worden om zich te ontwikkelen en de prestaties te verhogen. Ook de aandacht voor de achtergronden van de leerlingen en de thuissituaties van de leerlingen is daarbij belangrijk. De stereotypering en de vooroordelen dienen achterwege te worden gelaten, verwachtingen kunnen worden bijgesteld. Leerkrachten zullen zich meer gaan realiseren dat er verschillen zijn tussen leerlingen in de klas en dit dient ook te worden uitgesproken. Op het moment dat je als leerkracht heldere doelen stelt, kun je ervoor zorgen dat leerlingen zichzelf willen verbeteren ten opzichte van hun eigen niveau en niet dat van anderen.

De vaardigheden van leerkrachten zijn heel belangrijk; daarnaast is een professionele cultuur ook van groot belang voor kansengelijkheid binnen het onderwijs. Op het moment dat je wilt streven naar hoge verwachtingen voor leerlingen, zul je ook streven naar hoge verwachtingen van je teamleden (*collective efficacy*). Het werkt het beste als binnen een team een cultuur heerst waardoor leerkrachten ervan overtuigd raken dat het hun taak is om het effect van hun handelen op het leren van leerlingen te evalueren en er samen op te reflecteren, om vervolgens het gevoel van verantwoordelijkheid over zowel positieve als negatieve resultaten te versterken. Uitgangspunt is het doel van het onderwijs. Op dat moment heb je een professionele dialoog. Dit kan alleen als er binnen je team een professionele cultuur is waarin vertrouwen heerst en er geen afrekencultuur is. Op deze manier weten leerkrachten dat er fouten gemaakt mogen worden en dat er samen gekeken kan worden hoe goede aanpakken versterkt kunnen worden. Dat maakt dat er binnen de school sprake is van een veilige werk- en leeromgeving, waar de focus ligt op leren en de impact die het team gezamenlijk kan maken.

OOK GOEDEMORGEN ...

Ik heb het voorrecht om één keer in de week deurdienst te mogen draaien bij ons op school. Ik beschouw dit ook echt als een voorrecht, want er is niks mooiers dan al die leerlingen binnen te zien komen.

Er zijn leerlingen die al voor de deur staan en die niet kunnen wachten tot die deur opengaat. Als dat gebeurt rennen ze naar binnen. Tegen beter weten in roep ik dan nog: "We lopen rustig in school!" Maar eigenlijk vind ik het geweldig om te zien.

Ook hebben we de categorie 'opgewekt groetend' en zijn er leerlingen die binnenkomen met de blik strak gericht, vanuit hun ooghoeken naar mij kijkend. Het lijkt bijna of deze leerlingen hun moed weer bijeengeraapt hebben om binnen te komen.

Dan is er de groep die al kussend en kroelend met vader of moeder de school binnenwandelt, waarbij er leerlingen zijn die deze blijken van genegenheid ontvangen met hetzelfde enthousiasme als ze gegeven worden en leerlingen die zich proberen te ontworstelen aan deze stormloop van aandacht. We hebben de racers, leerlingen die aan komen racen op de fiets, met piepende banden tot stilstand komen en triomfantelijk mijn kant op kijken.

De allerlaatste groep zijn natuurlijk de laatkomers. Soms een vader of moeder waarvan de fiets beladen is met broertje voorop, zusje achterop, de zwemtas en gymtas aan het stuur ... het was weer een race, snel een kus, tot vanmiddag. Ik steek mijn duim omhoog, moeder glimlacht, we hebben het weer gered. En natuurlijk mag ik de vader met het vriendelijke praatje en de onvermijdelijke flauwe grap niet vergeten.

Dit kwartiertje doet me telkens weer beseffen dat leerlingen naar school komen met allemaal een andere start. Het is aan ons om hen te laten landen, maar vooral om hun het gevoel te geven dat ze ontzettend welkom zijn. Want dat verdient ieder kind. ■

ANNEMIEK VAN UFFELEN

Intern begeleider en leraar
CBS 't Honk, Kapelle

ZOEK DE UITDAGING IN HOOG BEGAAFD HEID!

TEKST FLOORTJE DEKKERS

ILLUSTRATIE FREEPIK.COM

“Door gebrek aan uitdaging kunnen hoogbegaafde leerlingen laag scoren op een toets en zelfs leerproblemen ontwikkelen.”

De landelijke overheid heeft **hoogbegaafdheid** hoog op de agenda staan. Minister Wiersma stuurde eind 2022 een kamerbrief met daarin de uitwerking van het plan van aanpak rond hoogbegaafdheid. Hierin gaat het vooral om zaken als meer erkenning, kennis delen, een beter aanbod mogelijk maken en **maatwerk** leveren waar mogelijk. Er is inmiddels een speciale **subsidieregeling** ‘begaafde leerlingen in po en vo’, samenwerkingsverbanden moeten over een hoogbegaafdheidsspecialist beschikken en op de pabo’s wordt hoogbegaafdheid een vast onderdeel van het aanbod. Deze **aandacht** is hard nodig. Want (te) late signalering zorgt ervoor dat leerlingen zich niet optimaal kunnen ontwikkelen en dat ze **vastlopen in het systeem**, met soms zelfs schooluitval tot gevolg.

Binnen Onderwijs Maak Je Samen hebben we sinds een half jaar een eigen hoogbegaafdheidsspecialist in huis: Janneke de Wolf, onderwijskundig adviseur en ECHA-specialist in Gifted Education. Ze stond zelf jarenlang voor de klas. Naast haar baan als leraar volgde ze de Radboud International Training on High Ability (RITHA) en ontwikkelde ze daarvoor als eindproduct een integraal onderwijsaanbod voor hoogbegaafden. Dat paste ze vervolgens weer toe in de praktijk. Haar motto? Zoveel mogelijk hoogbegaafde kinderen helpen om zich optimaal te ontwikkelen.

MEER INZET OP EEN HOGER DENKNIVEAU

“Een belangrijke misvatting is dat een verrijkt aanbod voor hoogbegaafde leerlingen betekent dat de leerling extra werk na het basisaanbod krijgt, alleen dan een graadje moeilijker”, legt Janneke uit. “Het gaat er juist om dat je het basisaanbod compacter maakt zodat er tijd vrijkomt voor ánder aanbod op een hoger denkniveau.” Daarmee doelt ze op de taxonomie van Bloom, een handig kader voor differentiatie. De meest complexe niveaus van denken zijn analyseren, evalueren en creëren. “Die niveaus kun je op veel verschillende manieren aanspreken”, vervolgt Janneke. “Denk maar aan onderzoekend leren, het gebruik van denksleutels of door het stellen van rijke rekenvragen. Je kunt een kleuter vragen een sneeuwpop te tekenen die bestaat uit vier sneeuwballen. Maar je kunt de vraag ook zo stellen dat er meerdere antwoorden mogelijk zijn en de leerling kan analyseren en creëren: ‘Hoeveel verschillende mogelijkheden zijn er om sneeuwpoppen te maken met elf sneeuwballen?’ En terwijl de leerlingen met elkaar in gesprek zijn over alle mogelijkheden, kun jij als leraar doelgericht observeren.”

Hoogbegaafdheid uit zich niet op een eenduidige manier. Het ene kind stelt zichzelf duidelijke doelen, het andere zal

zich conformeren aan de groep en weer een ander vermijdt uitdaging. Een tweede misvatting is dat hoogbegaafde kinderen altijd hoge scores laten zien. Maar door gebrek aan uitdaging kunnen hoogbegaafde leerlingen laag scoren op een toets en zelfs leerproblemen ontwikkelen. Janneke: “Betts en Neihart hebben in zes profielen de kenmerken van hoogbegaafdheid bij kinderen heel verhelderend omschreven. Het is belangrijk om deze leerlingen echt te *zien* en naar de zone van naaste ontwikkeling te helpen met uitdagende leerstof. Pas dan zullen zij buiten hun comfortzone treden en kunnen zij leren leren. Als dat niet gebeurt, kunnen er in hun latere schoolloopbaan problemen ontstaan. Want leerlingen die met weinig moeite de basisschool doorlopen, oefenen nauwelijks met bijvoorbeeld leesstrategieën of met doorzetten. Moeten ze in het voortgezet onderwijs dan aan de slag met iets complex als Chinees of wiskunde, dan kunnen ze zichzelf ineens aardig tegenkomen.”

HET VERHAAL VAN DE JUF, DE KANO EN DE BOEKENHOES

In de praktijk merkt Janneke dat leraren vaak worstelen met invulling geven aan het verrijkend aanbod. Tip van Janneke: “Werk met open opdrachten en stel onderzoeksvragen. Ik heb aan leerlingen van ongeveer 6 jaar bijvoorbeeld een ‘probleem’ voorgelegd: ik wilde in een kano met mijn zoons, zij gingen roeien en ik wilde in de kano een boek lezen. De leerlingen analyseerden de effecten van water op de verschillende stoffen, wilden een boekenhoes maken, evalueerden hoe ze die het beste konden maken. Natuurlijk werd het gecreëerde product getest in de bak met water. We kwamen erachter dat het boek vastzat in de hoes, waardoor het omslaan van de bladzijden niet lukte. Dus opnieuw onderzoek, volop interactie en het eindresultaat mocht er zijn: een hoes waarmee mijn boek droog bleef én ik de bladzijden ook nog eens kon omslaan. Een prachtig proces: leerlingen het vertrouwen geven, hen

onderzoek laten doen, hen de teleurstelling van een lekkende hoes laten incasseren, ideeën laten bijsturen, laten leren van en met elkaar. En dat met veel enthousiasme, betrokkenheid, leerervaringen en doorzettingsvermogen!”

Om te kijken welke leerlingen verrijking nodig hebben, is het helpend om formatief te evalueren. Wanneer leerlingen voorafgaand aan nieuw aanbod al laten zien het grotendeels te beheersen, is het volgen van instructies en de hoeveelheid inoefening uit de methode misschien niet meer nodig. Geef het kind hierin ook een stem. Dat betekent geen vrijbrief, maar wel een stukje eigenaarschap van de leerling over zijn of haar leerdoelen. “Leerlingen weten vaak zelf heel goed wat ze nog nodig hebben”, zegt Janneke. “Durf inoefenstof verantwoord te compacter te maken, zodat er meer tijd overblijft voor verdieping en verrijking. Dat is prima te integreren, mits je als

leraar het klassenmanagement goed op orde hebt. Daarbij kun je altijd hulp vragen. Pas was ik op een school in Oegstgeest waarvoor ik, samen met een collega, twee bijeenkomsten ‘Stimulerend signaleren’ organiseerde. Daarin kwam aan bod hoe je kenmerken van een ontwikkelingsvoorsprong kunt signaleren bij kinderen, wat je dan als leraar kunt doen en wat dit betekent voor het aanbod. De leraren waren heel blij met de vertaling van theorie naar praktijk*; ze konden er daarna meteen mee aan de slag.” ■

MEER WETEN OVER HOOGBEGAAFDHEID?

Kijk op www.onderwijsmaakjesamen.nl voor trainingen, hulp op maat of het onlangs gelanceerde interventieprogramma voor schoolbesturen en samenwerkingsverbanden 'Plus-onderwijs maak je samen' ➔ s.omjs.nl/5bc.

* VAN THEORIE NAAR PRAKTIJK, HOE DAN?

- ➔ Door formatief evalueren en kindgesprekken onderwijs- en ondersteuningsbehoeften helder maken.
- ➔ Compacter maken van de inoefenstof (durf verantwoord te schrappen).
- ➔ Zorgen voor vervangend en verrijkend aanbod (niet méér van hetzelfde) met behulp van bijvoorbeeld de taxonomie van Bloom, Denksleutels of Veertig vragen voor verrijking.

HANDIGE TOOLS

Veertig vragen voor verrijking
s.omjs.nl/exb

DenkBeelden
s.omjs.nl/19o

Nozie de nieuwsgierige
s.omjs.nl/4th

Taxonomie van Bloom
s.omjs.nl/5tt

JANNEKE DE WOLF, onderwijsadviseur bij OMJS, heeft gewerkt als leraar, als unitleider en hoogbegaafdheidsspecialist. Daarnaast heeft ze een integraal verrijkings-aanbod ontwikkeld voor po. Naast haar expertise op hoogbegaafdheid, is ze ook ervaren in kindgesprekken, formatief evalueren, onderzoekend leren, vernieuwend onderwijs, NT2, woordenschat en (begrijpend) lezen. Contact opnemen met Janneke kan natuurlijk ook, via janneke@onderwijsmaakjesamen.nl.

DE SCHOOLLEIDER MAAKT HET MOGELIJK

COLUMN NATASJA DE VRIND

‘Tets for you?’ is het onderwerp van het bericht in mijn mailbox.

De termen ‘lerende leraar’, ‘een leven lang leren’ en ‘professionaliseringsuren’ zijn niet weg te denken uit het onderwijs. En dat terwijl scholen al blij zijn als alle groepen bemenst zijn. Het lerarentekort is groter dan ooit. Onlangs werd duidelijk dat dit niet alleen komt door te weinig nieuwe leraren; ook het lerarenlek moet onder de loep genomen worden. Hoe komt het dat zoveel mensen jaarlijks dit prachtige beroep verlaten? Zijn ze hun spirit verloren, hun pit kwijt? Bijna niet voor te stellen.

Een volle onderwijsbeurs met nieuwsgierige leraren, talloze onderwijscommunities op internet vol lesideeën, netwerken binnen stichtingen, juf Naomi hier, meester Sander en Mark daar. Allemaal leraren die ‘aan’ staan. Eén ding is zeker: wij leraren leren graag van en met elkaar.

Schoolleiders zijn, in mijn ogen, de aangewezen personen om het leren van en met elkaar ingeburgerd te krijgen op scholen. Met hun houding en gedrag kunnen zij collega’s activeren, stimuleren en verbinden. Een schoolleider die je ziet en in je kracht zet. Zo kan een leeromgeving ontstaan. Niet alleen fijn voor de leraar: een lerende leraar is goed voor het leerproces van kinderen.

Een interessante lezing, een leuk artikel, een nuttige cursus, een handig boek of een hartverwarmende film, dat zijn allemaal dingen die jou als leraar ‘aan’ kunnen zetten. In je loopbaan in het onderwijs is het fijn als er iemand is die jou helpt je aanknop te vinden.

Zo’n schoolleider had ik ooit, eenmaal. En eenmaal is genoeg. Want sta je eenmaal aan, dan blijf je aan. ■

NATASJA DE VRIND

Freelance schrijver en leraar PO
bij Laurentiusstichting, Delft

REFLECTIE

Ga eens bij jezelf na: wie heeft jou ooit aangezet?

DIGITALE GELETTERDHEID, DAT IS IETS MET COMPUTERS

... TOCH?

Binnen het onderwijs zijn **digitale (leer)middelen** inmiddels niet meer weg te denken. In elke school zie je leerlingen die op verschillende apparaten de instructie volgen en ondertussen antwoord geven op de vragen van de leraar. Binnen de gehele samenleving heeft informatie- en communicatietechnologie (ICT) onze manier van werken en communiceren veranderd (SLO, 2018). Informatie is niet enkel via traditionele media (zoals televisie of krant) te ontvangen, maar is op **elk moment van de dag** voorhanden. Als het over reflectie gaat, hebben media twee rollen. Enerzijds dagen ze je uit tot **meningsvorming**: wat vind ik hiervan? Anderzijds zetten media je **verhouding tot de ander** op scherp: zijn wij het met elkaar eens? Binnen het onderwijs wordt daarom gewerkt aan de digitale geletterdheid van leerlingen.

MAATSCHAPPELIJK BELANG

Om op een veilige, zinvolle manier te kunnen participeren in de maatschappij, is het voor iedereen nodig in bepaalde mate digitaal geletterd te zijn (Mediawijsheid, 2022). Net zoals een virusbeschermers ons beschermt tegen schadelijke software, moeten mensen een filter ontwikkelen om een standpunt in te nemen in de (digitale) informatiestroom. Een van de uitdagingen in dit proces is de ontwikkeling van nepnieuws (*fake news*), waarbij valse beweringen een ander wereldbeeld geven dan de gevestigde mediabedrijven (Levy, 2022). Hoewel desinformatie al bestaat sinds het begin van massacommunicatie, wordt het laatste decennium wel aangeduid als ‘de opkomst van de desinformatie-maatschappij’ (Pickard, 2016).

Wanneer iemand met te veel nepnieuws te maken krijgt, leidt dit op een gegeven moment tot het onvermogen om waarheid en onwaarheid te kunnen scheiden (Walter & Tukachinsky, 2019). Als gevolg daarvan kan iemand dan nog maar één zijde van het verhaal begrijpen. Dit noemen we eenzijdige meningsvorming. In veel gevallen is eenzijdige meningsvorming schadelijk, omdat enkel de zijde wordt aangenomen die onwaar is. Op die manier kunnen nepnieuws en eenzijdige meningsvorming zorgen voor polarisatie, wat gevaarlijk is voor de samenleving (Van Wonderen & Peeters, 2022).

ROL VAN HET ONDERWIJS

Vaak wordt gedacht dat kinderen en jongeren digitaal vaardig zijn, maar zij lijken hun eigen digitale vaardigheden vaak te overschatten (Van Welzen et al., 2021). Dikwijls denken leraren dat een apparaat kunnen bedienen hetzelfde is als digitaal geletterd zijn. Jongeren kunnen inderdaad de apparaten bedienen, maar overzien niet de consequenties van de technologie: de mogelijkheden, de beperkingen en de risico's (Smahel et al., 2020). Dit onderscheidt digitale geletterdheid van ICT-vaardig zijn. Dit verschil wordt duidelijk beschreven in de aanbodsdoelen ‘digitale geletterdheid voor het primair onderwijs’, ontworpen door SLO. Daarbij is het ook zo dat niet elk kind ICT-vaardig is. Denk bijvoorbeeld aan gezinnen waar geen budget is voor digitale middelen (Meelissen et al., 2014).

Samenvattend is het niveau van digitale geletterdheid niet op orde. Een grote groep leerlingen blijft digitaal laaggeletterd of is zelfs digitaal analfabeet als leerlingen op school niet leren omgaan met digitale technologie (Kennisset, 2017). Daarbij zijn de individuele verschillen groot, zowel binnen hetzelfde onderwijsniveau als tussen onderwijsniveaus (Heitink et al., 2020).

“Jongeren kunnen inderdaad de apparaten bedienen, maar overzien niet de consequenties van de technologie.”

WAT IS DIGITALE GELETERDHEID DAN PRECIES?

Digitale geletterdheid heeft te maken met kritisch denken. Het gaat erom dat kinderen zin en onzin van elkaar kunnen onderscheiden. Ze kunnen daarbij digitale middelen op een creatieve, veilige manier inzetten om zelfstandig kennis en vaardigheden te ontwikkelen. Digitale geletterdheid

gaat dus verder dan het bedienen van een computer: iemand heeft cognitieve, technologische en meta-cognitieve vaardigheden nodig (Frèrejean et al., 2016). De aanbodsdoelen vanuit SLO geven richting voor het opzetten van beredeneerd aanbod rondom digitale geletterdheid.

Digitale geletterdheid is ingedeeld in vier domeinen.

De uitwerking of concretisering van de vier domeinen kan als lastig worden ervaren. Hieronder wordt in het kort beschreven waar de vier domeinen over gaan én hoe leerlinggedrag eruit kan zien.

Informatievaardigheden

Dit domein gaat over het vinden van informatie. Daarbij gaat het om het stellen van de juiste vraag, het gebruiken van zoektermen en het selecteren van bronnen.

- Leerlingen kunnen een informatievraag vanuit een informatiebehoefte formuleren.
- Leerlingen kunnen een informatievraag omzetten naar relevante zoektermen en zoektermen combineren.
- Leerlingen kunnen informatie uit een digitale bron verzamelen en daaruit een relevante selectie maken.
- Leerlingen kunnen een antwoord formuleren op de informatievraag op basis van gevonden informatie.
- Leerlingen kunnen gevonden informatie presenteren in een passende presentatievorm en met een passende vormgeving.

Mediawijsheid

Dit domein gaat over het veilig en bewust omgaan met digitale media. Het gaat over de betrouwbaarheid van digitale informatie en over manieren van communiceren. Daarnaast gaat het over de aanwezigheid en invloed van media in je eigen leven en in de samenleving.

- Leerlingen kunnen een geschikt platform kiezen voor het delen van eigen content.
- Leerlingen beseffen dat bij het gebruik van digitale media sporen worden achtergelaten door de gebruiker.
- Leerlingen kunnen het doel en de betrouwbaarheid van content in digitale media onderzoeken en vergelijken (zowel inhoud als afzender).
- Leerlingen begrijpen dat op sociale platforms mensen een andere (digitale) identiteit kunnen aannemen en een onlineprofiel niet echt hoeft te zijn.
- Leerlingen ontwikkelen een weerbare houding ten aanzien van mediaboodschappen.
- Leerlingen begrijpen dat beschikbaarheid van en vaardigheid met digitale media van invloed is op kansengelijkheid in de samenleving.

Computational thinking

Dit domein gaat over het verzamelen, analyseren en visualiseren van informatie. Het gaat over het opdelen van een hoofdvraag in deelvragen en het herkennen van patronen.

- Leerlingen begrijpen dat digitale data bestaan uit nullen en enen (bits) die worden opgeslagen in bytes.
- Leerlingen kunnen bruikbare data selecteren uit een dataverzameling.
- Leerlingen kunnen een complex vraagstuk opdelen in een aantal deelstukken.
- Leerlingen kunnen een oplossing in vergelijkbare probleemsituaties (her)gebruiken.
- Leerlingen kunnen de belangrijkste aspecten aanwijzen bij een probleem of vraagstuk.
- Leerlingen verkennen of een probleem vertaald kan worden in instructies of regels.
- Leerlingen begrijpen de voor- en nadelen én de gevolgen bij het inzetten van een computer voor het oplossen van een probleem.

ICT - basisvaardigheden

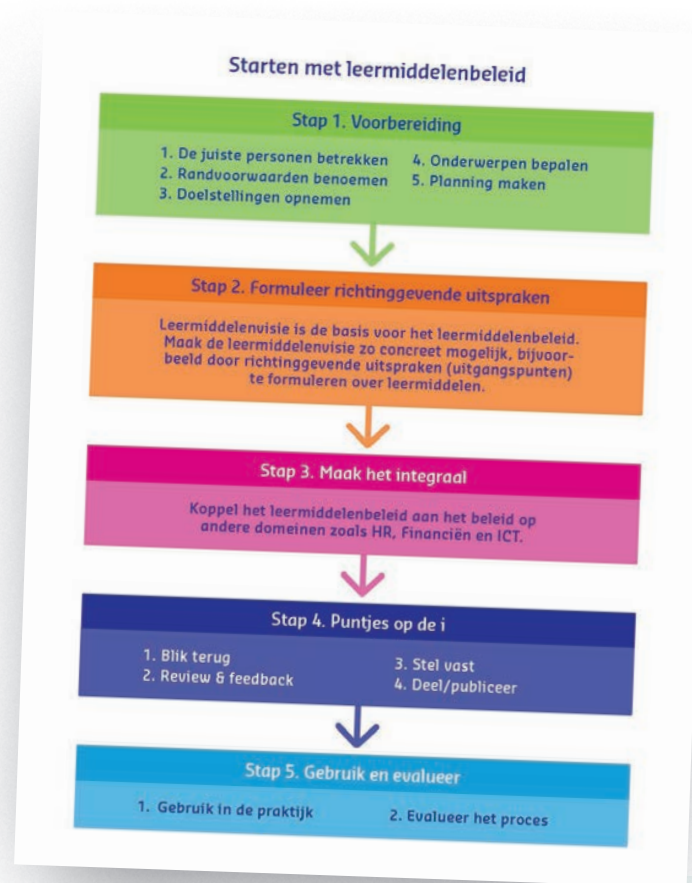
Dit domein gaat over de impact van digitale technologie op het dagelijks leven en op de maatschappij. Het gaat over het (gezond) gebruiken van technologie (hardware) en applicaties (software).

- Leerlingen kennen het belang en de impact van digitale technologie op allerlei terreinen in onze huidige samenleving.
- Leerlingen begrijpen dat digitale technologie veel voor mens en maatschappij kan betekenen, maar ook gevaren in zich heeft.
- Leerlingen kunnen vaardig omgaan met een toetsenbord.
- Leerlingen begrijpen dat schermtijd en langdurig gebruik van digitale apparaten invloed heeft op de gezondheid en het welzijn van de mens zoals ogen, lichaamshouding of slaap.
- Leerlingen kunnen apps downloaden, installeren, gebruiken en verwijderen.

LEERMIDDELEN

Vaak gaat het implementeren van digitale geletterdheid hand in hand met overdacht keuzes maken in (digitale) leermiddelen. Om dit zorgvuldig te doen, kun je rekening houden met deze stappen.

Zie ook Kennisnet: s.omjs.nl/y9l. ■

Bron: Kennisnet

WAT GEEFT TEUN LERAREN MEE RONDOM DIGITALE GELETTERDHEID?

Tip 1

Breng via een nulmeting in kaart wat je al doet aan digitale geletterdheid. Meestal is dit meer dan je denkt! Dit kan bijvoorbeeld met behulp van MYRA: s.omjs.nl/l65 (PO Raad).

Tip 3

Onderzoek waar je digitale geletterdheid kunt combineren met bestaand lesaanbod. Zorg dat je geen dubbel werk doet.

Tip 5

Onderzoek met je leerlingen hoe zij denken over sociale media en het gebruik van digitale middelen. Gebruik hiervoor bijvoorbeeld het sms-spel: s.omjs.nl/loy (OMJS).

Tip 2

Ontwikkel en focus op twee sporen: zowel op leerling- als leerkrachtvaardigheden. Gebruik de aanbodsdoelen voor input. Deze vind je op: s.omjs.nl/1eg (slo).

Tip 4

Mobieltjes in de klas? Ga in gesprek met collega's over ethische kwesties rondom digitale geletterdheid. Deze spreken tot de verbeelding en helpen je doordachte keuzes in de klas te maken. Je kunt dit gesprek starten via s.omjs.nl/ac9 (Kennisnet).

TEUN

Teun is naast projectmedewerker van Kindvolgsysteem Looqin ook onderwijsadviseur en houdt zich bezig met thema's als digitale geletterdheid, LVS-toetsen en data.

Bronnen: voor dit artikel zijn diverse bronnen gebruikt, bekijk ze via s.omjs.nl/xd2

PRODUCT

IN DE SPOTLIGHTS

KATALYSATOR VOOR VERANDERING

Een tool die ondersteuning kan bieden bij de professionele ontwikkeling van onderwijsprofessionals die kartrekker zijn bij veranderprocessen in en tussen de scholen.

s.omjs.nl/nmi

s.omjs.nl/nmi

32 ONDERZOEKSKAARTEN

zijn ingedeeld in vier sets van onderzoeksthema's:

- veranderkrachtige leraren
- de impact volgen
- kennis delen binnen en tussen de scholen
- leiderschap voor een lerende cultuur.

Kennis delen binnen en tussen scholen KOESTER EN ONDERHOUD POSITIEVE WERKRELATIES

Eerlijkheid, vertrouwen en onderling respect dragen bij aan een veilige leeromgeving. Ook empathie in een-op-eengesprekken, mentoring en coaching dragen bij aan een cultuur van vertrouwen, waarin mensen makkelijker hun ideeën en opvattingen delen. Door elkaars kwaliteiten en interesses te kennen en te praten over wat je lastig vindt of over wat niet goed lukt, creëer je het gevoel 'er samen in te zitten'.

Leiderschap voor een lerende cultuur MOEDIG AAN OM LEF TE TONEN

Het team moet nieuwe dingen kunnen uitproberen. Fouten maken mag. Als iets niet helemaal volgens plan verloopt, moet dat geen probleem zijn, zolang collega's daarvan professioneel maar iets kunnen leren. Het is belangrijk om mensen te steunen als de poging mislukt. Collega's mogen hun onzekerheden en angsten laten zien.

17 PROFESSIONALISERINGSKAARTEN

beschrijven activiteiten en ontwikkelprocessen waarmee je collega's kunt stimuleren om te leren van de onderzoeksopbrengsten; denk aan een vraagstuk dieper verkennen, scenarioproblemen oplossen en prioriteren.

2

JE EIGEN ONTWIKKELKANSEN DEFINIËREN

30 MIN

AAN DE SLAG

- Kies een van de vier onderzoeksthema's. Oriënteer je op de zeven afzonderlijke onderzoekskarten van dit thema. Kies daarna één kaart om dieper op in te gaan. Bespreek met elkaar waar bij dit thema je sterke en zwakke punten liggen en wat ontwikkelmogelijkheden zouden kunnen zijn. Noteer dat voor jezelf.
- Kies twee ontwikkelpunten voor jezelf en ga na wat jouw volgende stap zou kunnen zijn. Deel dit met je gesprekspartners.

10 MIN

AANVULLINGEN OF ALTERNATIEVEN

30 MIN

20 MIN

20 MIN

- Pak allemaal een willekeurige kaart uit de set onderzoekskarten en reflecteer daarop. Bedenk wat hierbij je sterke kanten zijn en waar je ontwikkelkansen liggen. Deel dit vervolgens om de beurt met de groep.
- Kies een onderzoekkaart (bewust of willekeurig). Reflecteer hier samen op met anderen in de groep. Waar liggen kwaliteiten en ontwikkelpunten voor de groep?
- Kies een willekeurige kaart uit de hele set onderzoekskarten en voer de bovengenoemde reflectieactiviteiten nog eens uit. Zoek vervolgens een metafoor voor de kwaliteit en de ontwikkelkansen. Gebruik hiervoor eventueel de kaarten uit **BEELD&BOX**.

REFLECTIEVRAGEN

- Welke inzichten heb ik opgedaan door deze activiteit? Welke actie zouden we zeker moeten ondernemen?
- Welke begeleiding heb ik/hebben we nodig om de noodzakelijke veranderingen te kunnen doorvoeren in de praktijk?
- Hoe kan ik me aanpassen of iets veranderen aan mijn aanpak en de inzichten uit het onderzoek daarin meenemen?
- Wat zouden we anders kunnen doen? En wat zou dat voor effect geven in de praktijk?

2

JE EIGEN ONTWIKKELKANSEN DEFINIËREN

DOEL

Deze activiteit is bedoeld om je eigen professionele leervragen te bepalen. Deelnemers bepalen waar hun kwaliteiten liggen en waar nog ruimte voor ontwikkeling is. Op basis van hun eigen rol in de praktijk bepalen ze waar zij aandacht aan gaan geven en wat de volgende stappen hierin zullen zijn.

BEDOELD VOOR

- Collega's die nieuw zijn in hun rol als kartrekker in verandering, aanstaande schoolleiders, (leer)groepen van veranderkrachtige leraren, innovatiecoaches (thema's 'Veranderkrachtige leraren' en 'De impact volgen')
- Meer ervaren coördinatoren, aanstaande schoolleiders, directies (thema's 'Kennis delen binnen en tussen scholen' en 'Leiderschap voor een lerende cultuur')

BENODIGDHEDEN

De onderzoekskarten en deze kaart. Aanvullend kun je het document Kwaliteiten en ontwikkelkansen downloaden om inzichten te verwerken, prioriteiten te benoemen en vervolgstappen te omschrijven. Voor alternatief gebruik kun je ook **BEELD&BOX** inzetten.

PROCESLOGBOEK

Aan het eind van elke sessie waarin je Katalysator voor verandering gebruikt hebt, reflecteer je als begeleider op de professionele ontwikkeling: wat ging goed en hoe kwam dat? Welke aanpassingen wil je doen voor de volgende keer?

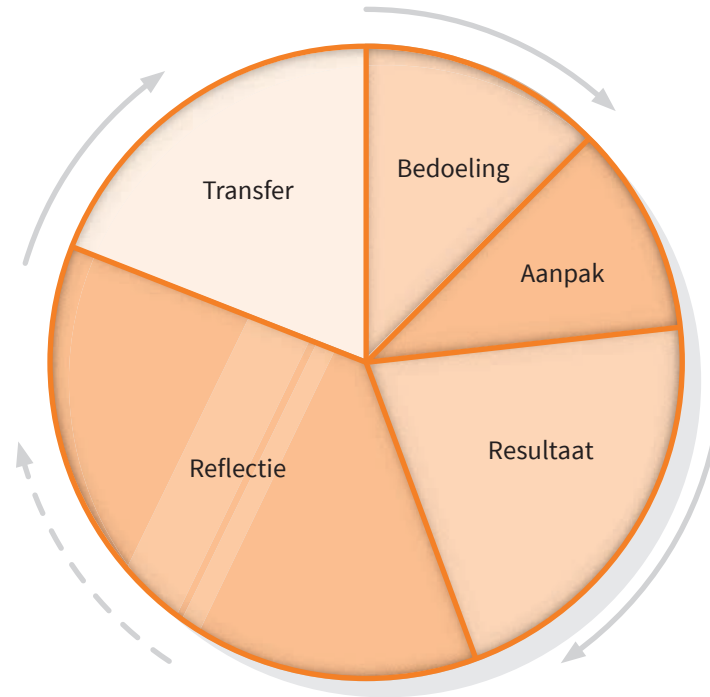
ONTWIKKELD IN SAMENWERKING MET

MODEL IN DE SPOTLIGHTS

BARRT-MODEL

UIT: GESPREID LEIDERSCHAP (B. VAN ROSSUM, 2023)

Reflectie kan altijd en overal. In gespreid leiderschap wordt het BARRT-model geïntroduceerd, dat staat voor de stappen: bedoeling, aanpak, resultaat, reflectie en transfer.

Wat het BARRT-model uniek maakt is dat het naast reflectie tijdens en na je actie, ook ingezet kan worden voorafgaand aan je actie.

B: wat was/is de *bedoeling*?

A: wat was/is de *aanpak*?

R: welke *resultaten* zijn er merk- en meetbaar?

Reflectie: wat heeft er, (on)bedoeld, (on)zichtbaar, plaatsgevonden op het niveau van je betrokkenheid, identiteit en overtuigingen.

Transfer: Hoe ga je dit gebruiken bij toekomstige situaties, vaardigheden of acties?

Rossum, B. van (2023). *Gespreid Leiderschap*. Uitgeverij OMJS.
s.omjs.nl/yt2

s.omjs.nl/yt2

JE HEBT ME!

HOE BEREIK JIJ 'JOUW PUBLIEK';
LEERLINGEN, OUDERS, COLLEGA'S?

"Een van mijn grootste rolmodellen is Marianne, mijn lerares van de middelbare school. Voor mij was zij de Beyoncé van de presentatiewereld. Ze kon haar leerlingen **betoveren**, meer dan iemand die ik ooit heb gezien. Ze slaagde erin een onstuimige groep van ongeveer dertig kinderen stil te laten zitten, naar voren te laten kijken en nauwelijks geluid te laten maken, terwijl ze onderwijs verweefde met het **vertellen** van verhalen in de klas. Het feit dat ik me vandaag, vijftig jaar later, nog steeds herinner hoe ze het dagelijkse leven in een Vikingdorp beschreef, wanneer Gustav I tot koning werd gekroond en hoe de levenscyclus van de zwavelvlinder eruitziet – dat is niet alleen ongebruikelijk, het is puur **fascinerend**."

– Micke Hermansson, uit PresentatiePower

WE LEVEN IN DE PRESENTATIEGENERATIE

Je realiseert het je misschien niet, maar dit hele idee van presenteren en jezelf presenteren aan anderen, is iets wat constant gebeurt, elke dag van ons leven. Je zult in principe elke dag met anderen in contact moeten komen: een snelle overdracht aan je collega's of een sollicitatiegesprek waar je lang op hebt gehoopt (maar dat ook angstwekkend is); een kort praatje voor het managementteam of het eerste ouderdocentengesprek; een spannende lunch met een belangrijke investeerder of de spoedvergadering van de huurdersvereniging aanstaande woensdag.

WE Zouden ONZE PRESENTATIES NAAR EEN Hoger NIVEAU KUNNEN BRENGEN

Het is tenslotte ons werk! Of je nu adviseur van OMJS bent, leraar, manager, of trainer; presentaties kunnen verbeterd worden op inhoud, vorm, duur en met houding en technieken. Want laten we eerlijk zijn ... we kunnen toch niet nog meer onvoorbereide, droge en totaal ongeïnspireerde praatjes aan? Waarom staan we dit nog toe? In zoveel situaties wordt het licht opgevat. Iemand gaat 'het podium op' en leest voor uit aantekeningen of improviseert een rigide script vol dooddoeners. De informatie die moet worden overgebracht, loopt vast in rommelige powerpoints vol met tekst, onleesbare tabellen en grafieken.

PRESENTATIEPOWER

Micke Hermansson – auteur van PresentatiePower – koestert alle lange tijd de hoop dat meer werkplekken, bedrijven, scholen en gemeenten niet alleen tijd steken in het formuleren van plannen rond bijvoorbeeld productie of duurzaamheid (ook al zijn dat urgente onderwerpen), maar ook de rol van presentaties voor hun bedrijfsvoering onder ogen moeten zien. Het gaat om leiderschap. Het gaat om pedagogie en geloofwaardigheid.

s.omjs.nl/e4a

#13

De magische drie

Bekwame presentatoren – van Aristoteles tot Malala en Obama, zullen vaak de 'wet van drie' gebruiken als ze iets effectief willen communiceren. Verdeel je boodschap in drie duidelijke delen – een drietal – en maak het de luisteraar gemakkelijk om erdoorheen te navigeren. Je kunt de sessie opdelen in drie delen, focussen op drie hoofdtitels of werken met drie boodschappen in je PPT. Probeer het eens!

(En als je veel tijd over hebt of je een beetje verveelt: ga terug naar de vorige alinea's en kijk of je wat drietallen van mij kunt vinden. Ik denk van wel. Ik vind ze geweldig!)

In de jaren 50 verscheen een zeer invloedrijk wetenschappelijk rapport: George Millers *Het magische getal zeven, plus of min twee*. Miller toonde aan dat ons werkgeheugen met maximaal zeven (plus of min twee) dingen of feiten tegelijkertijd kan jongleren. Vandaag de dag kunnen we concluderen dat Miller misschien te optimistisch was: het lijkt erop dat onze limiet dichterbij drie of vier items per keer ligt.

Het gaat er niet alleen om de presentatie in drie delen te verdelen. Je moet ook je best doen om niet verstrikt te raken in het proces en proberen achttien verschillende feiten in dezelfde sessie te persen. De hersenen van het publiek raken snel in een onaangename staat van 'overbelasting' en het risico is groot dat vrijwel alles snel daarna verdund wordt.

Ik stel voor om je te concentreren op maximaal drie belangrijke thema's in je presentatie. Als je met meer ballen probeert te jongleren, loop je het risico dat je niet alleen bal 4 en 5 laat vallen, maar dat je ze zelfs allemaal verliest!

Merk op dat ik 'drie thema's' schrijf. Natuurlijk leer je tijdens een cursus van een halve dag of tijdens een enkele les meer feiten. Maar als je erin slaagt om je aan drie duidelijke clusters te houden, maak je het de toehoorders veel gemakkelijker en worden ordenen en herinneren voor hen een stuk eenvoudiger.

#71

De 10:40-regel

"Volg jij ook de 10:40?" Ik weet niet hoe vaak je die specifieke vraag krijgt, maar mocht je hem krijgen, dan wil ik je met alle plezier uitleggen dat het niet om een of andere nieuwe dieetregeling gaat. 10:40 is namelijk een zeer effectief model om je PPT-afbeeldingen te beoordelen.

DIT IS HET:

Voor elke tien PPT-afbeeldingen mag je in totaal nooit meer dan veertig woorden gebruiken. Dit betekent dat elke afbeelding vier woorden kan hebben – maar je kunt ook kiezen voor geen enkel woord op sommige afbeeldingen en acht woorden op andere. Hiermee kun je vrij experimenteren en variëren.

Als je deze richtlijn volgt, kan ik je beloven dat je aardig op weg bent naar de top, naar de zwarte band in afbeeldingsvaardigheden. Bij voorbaat gefeliciteerd. (Ik wil je er nogmaals aan herinneren dat je meeste 'concurrenten' meer dan veertig woorden per afbeelding zullen gebruiken.)

#23

Laat ze de routekaart zien

Als mensen een nauwkeurige routekaart krijgen, een duidelijk gedefinieerd scenario voor hoe de presentatie zal verlopen, kunnen ze alles veel gemakkelijker volgen. Onderzoek heeft aangetoond dat mensen die een dergelijk houvast direct aan het begin van een optreden krijgen, het veel gemakkelijker vinden om alles bij te houden – en voor jou wordt het veel gemakkelijker om je publiek te bereiken.

Investeer 20 seconden in een snel overzicht van de agenda en de tijdsindeling: 'Vandaag neem ik 40 minuten de tijd om te praten over hoe we beter kunnen worden in presenteren, en kijken we naar drie factoren. Eerst besteden we 10 minuten aan het vertellen van verhalen, daarna een kwartier aan lichaamstaal en we eindigen met hoe je PowerPoint het beste kunt gebruiken.'

#80

Effecten

Oh, wow! Hier zien we een fantastische nieuwe wereld van opwindende kansen opengaan! Kies je voor 'animaties', dan kan je presentatie ineens momenten bevatten waarop je afbeeldingen en teksten letterlijk tot leven komen. Ze kunnen zowel links als rechts naar binnen stuiten, vliegen of glijden. Je kunt tekst verpakken in kubussen, ruiten of bliksemflitsen. Onderdelen kunnen langzaam tevoorschijn komen of vervagen. Je kunt zelfs Martin Luther King in beeld laten stuiten met een dubbele backflip en daarna het hele beeld laten exploderen in een regen van indigo confetti.

Dit soort dingen is natuurlijk erg leuk. Ik moedig iedereen die een PPT maakt aan om hier een hele tijd mee te spelen. Probeer het – experimenteer en ga helemaal los. Maak de meest bombastische en spectaculaire PPT die de wereld ooit heeft gezien. En laat hem dan zien aan een familielid of naaste collega. (Kies wel iemand die niet snel duizelig wordt.)

Wie dan de hele presentatie en zorg ervoor dat je het volgende advies voor de rest van je professionele leven opvolgt: gebruik geen animatie-effecten in je presentatie.

Einde bericht.

#78

Maak het scherm donkerder

Als je klaar bent met praten over wat er op de PPT-afbeelding staat, kan het heel fijn en rustgevend zijn als je het scherm donkerder maakt. Maak het helemaal zwart, zodat er niets is waar de ogen van het publiek naartoe kunnen worden getrokken, en je kunt blijven praten zonder enige afleiding. (Nu kun je tekeergaan over clausules en raaklijnen, zonder dat het ook maar een beetje ongemakkelijk voelt dat achter je een afbeelding van de tong van een giraf wordt getoond.) Als het tijd is voor de volgende afbeelding die je wilt laten zien, klik je opnieuw, en voilà – het scherm licht weer op. Het is een ongewone truc, maar wel een die aangenaam is voor het publiek. Probeer het, en je zult opvallen in de massa.

Hoe doe je dit? Wel, zorg ervoor dat je net gekochte klikker hiervoor een speciale knop heeft. Als je op je computer door de diavoorstelling bladert, kun je in PowerPoint de verduistering en oplichting van je scherm regelen met de b-toets.

Als je er klaar mee bent, laat een afbeelding of tekst je presentatie dan niet verstoren. Hoe minder afleiding er is voor het publiek, hoe beter het is voor iedereen; soms is een zwarte, neutrale achtergrond de meest comfortabele optie.

DE WEEK VAN ...

Mark

FOTOGRAAF & VORMGEVER

Al bijna dertien jaar dé huisfotograaf en grafisch vormgever van OMJS. Ook al heb je misschien nog nooit persoonlijk met hem kennismemaakt, je hebt zeker ooit iets van zijn werk gezien. Sterker nog, dit *OMJS Magazine* is daar een voorbeeld van. Mark werkt vier dagen per week voor OMJS en is verantwoordelijk voor alle grafische uitingen. Daaronder vallen alle uitgaven van de uitgeverij, de prikkelende posters, het *OMJS Magazine*, Kindvolgsysteem Looqin. Maar ook Curriculum in Beeld en Kleuter in Beeld (Cito) is door Mark ontworpen. En niet te vergeten, Mark is de ‘creatief vader’ van de hele monsterfamilie: Boekie, Nozie en Bizie.

MAANDAG

Nieuwe digitale omgeving

De week begint met een werksessie UI-UX met collega Erik. Met andere woorden, de ‘User Interface’ en ‘User Experience’ ontwerpen en bedenken van een nieuwe digitale omgeving voor een klant. Een creatief proces waarbij ik het belangrijk vind om de behoefte en ervaring van de gebruiker steeds voor ogen te houden. Het is een overleg waarbij ideeën en oplossingen worden gedeeld, afgeschoten en aangepast. Voor mij een heerlijk begin van de week.

Downloads voor de nieuwsbrief

’s Middags is het tijd voor de uitwerking van een prikkelende poster en een download voor de OMJS nieuwsbrief. Tussendoor wordt er een potje darts gespeeld met de mannen van Looqin en aan het einde van de dag stem ik samen met Merijn (marketing/communicatie) af wat er nodig is om weer een prikkelend nieuwsbrief-item te maken.

DINSDAG

Papadag

Op dinsdag ben ik thuis aan het werk met en voor een ander ‘project’: mijn dochter Amber. Ze is een echte OMJS-baby, want ... ‘inside info’... haar moeder is Iris, de uitgever, communicatie- en PR/marketingmedewerker van OMJS. Met haar heb je al kennis kunnen maken in *OMJS Magazine* #3.

WOENSDAG

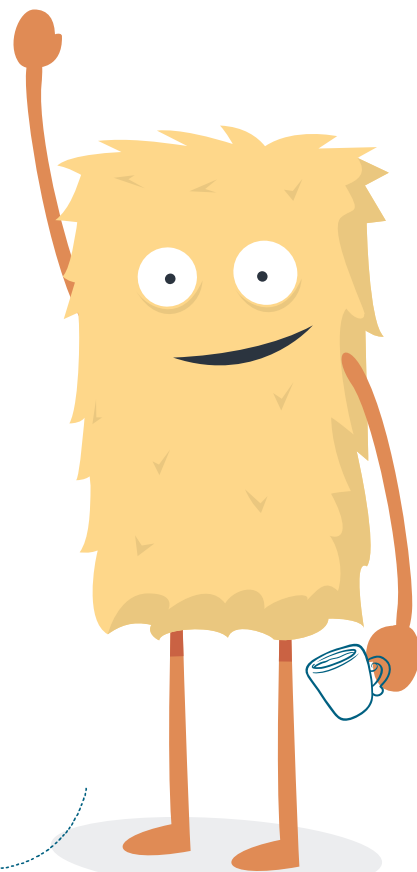
Nieuwe publicaties

Woensdagochtend start met een overleg en brainstorm met Iris en Martine van de uitgeverij. Er staat weer een aantal nieuwe publicaties en producten op stapel, waaronder *PresentatiePower*, *Dobbelwoorden* en een versie van *Veertig vragen voor verrijking* voor jonge kinderen. Soms zijn die uitgaven onderdeel van een reeks, maar het leuke is dat ik vaak ook zelf een totaal nieuwe stijl en design mag bedenken. Ik voel me hierin dan ook niet alleen de vormgever, maar ben betrokken bij wat de gebruikers nodig hebben en hoe dit hun leven makkelijker kan maken. Ik merk dan ook dat ik het erg tof vind om ervaringen te horen en reviews te lezen van de producten die we maken bij OMJS. ’s Middags wat aftik- en afwerkzaken aan mijn bureau. Iets na vijven fiets ik naar huis, met een vol hoofd maar een leger lijstje.

DONDERDAG

OMJS Magazine

Op donderdag werk ik weer enkele pagina’s van het *OMJS Magazine* verder uit. Voor mij zijn elk artikel en elke column daarin een verhaal op zich, maar met de stijl wil ik ook samenhang creëren. Vele collega’s, vooral adviseurs, laten hun feedback horen wanneer ze langslopen. Die gaat van “oeh, toffe kleuren” en “wauw, echt gaaf” tot “hmmm, probeer je een keer iets nieuws?” Bij die laatste opmerking moet ik even kijken wat ermee bedoeld wordt. Meninge zijn fijn, feedback is beter!

VRIJDAG

Fotograferen en een nieuw boek

Het is een mooie dag vandaag, goed weer, wat betekent dat we buiten een aantal foto's maken van collega's voor de nieuwe leiderschapsbrochure. Wanneer we weer naar binnen lopen, blijkt het nieuwe boek *Gespreid leiderschap*, geschreven door collega Brigit van Rossum, net geleverd te zijn. Een waardevolle aanvulling voor de leiderschapsreeks. Trots, maar ook kritisch blader ik het eerste exemplaar door. Het blijft altijd spannend om de gedrukte versie van een nieuw boek open te slaan: is het helemaal goed gegaan, staat er niets gek in? Maar alles heeft mooi uitgekapt: juiste dikte, mooie gloss op de voorkant en heldere kleuren aan de binnenkant.

PresentatiePower

Terug naar mijn bureau voor de vormgeving van het nieuwe boek *PresentatiePower*. Om 16.00 uur is *mijn power* aardig afgenomen en roepen collega's van beneden dat er een drankje klaarstaat. De plannen voor het weekend worden besproken en ik laat me weer eens verleiden tot wat pianospel. Alweer is een creatieve werkweek voorbijgevlogen! ■

Groet, Mark!

DIT IS WAT WE BELOVEN

De klantbeloften van Onderwijs Maak Je Samen

Praktische inzichten voor morgen

We steunen

Je kunt de inhoud van vandaag direct toepassen in je eigen praktijk. We leveren producten, advies en tools om je te ondersteunen.

We dagen je blijvend uit

We stretchen

We dagen je uit om de volgende stap in je ontwikkeling te zetten. Dit doen we door je onderzoekend vermogen te stimuleren, maar ook via onze digitale tools en uitgaven.

Actuele kennis, gericht op jouw praktijk

We zijn deskundig

We sluiten aan bij de praktijk, op het juiste moment en in de juiste context. We verrijken je met kennis en vaardigheden vanuit het onderwijsdomein.

We zorgen ervoor dat je het zelf kunt

We zorgen voor duurzaamheid

Jij doet wat je zelf al kan. Je krijgt van ons de handvatten om het geleerde vast te houden. Het gaat niet enkel om autonoom zijn, maar ook om het zelf verder willen gaan.

Wat complex lijkt, pellen we af tot de kern

We versimpelen

We analyseren je vraagstuk om tot concrete stappen te komen, dat kan gaan over een dagelijks vraag, maar ook over een groter onderwerp (zoals de visie op ...).